

KA ISTORIJI PRIVATNE BEZBEDNOSTI

Dušan Davidović*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Rad predstavlja pokušaj markiranja onih važnih istorijskih etapa razvoja države i društva, u kojima se mogu nazreti začeci privatne bezbednosti, odnosno sagledati razvojne tendencije ovog fenomena u kasnijim, modernim vremenima, do današnjih dana.

Čini se prirodnim da se za začecima privatne bezbednosti tragalo u oblasti razvoja zakonodavstva - na evropskom tlu, na primeru Engleske, koja se u literaturi smatra kolevkom privatne bezbednosti. Tendencije socijalizacije bezbednosti koje se mogu sagledati u mnogim unutar-političkim konceptima savremenih evropskih država, gledane kroz ovako koncipiran istorijski pristup, čini se kao da zatvaraju jedan istorijski krug koji počinje sa grupnim reagovanjem na ugrožavanje života i imovine, projektovanja tih zaštitnih funkcija u moćnu državu, do današnjih procesa socijalizacije-individualizacije zaštite/bezbednosti.

KLJUČNE REČI: privatna bezbednost / industrija privatne bezbednost / obezbeđenje / zakonodavstvo / javna bezbednost

---

* Email: ddavidovic@hotmail.com

Suprotno uvreženom mišljenju, privatna bezbednost nije fenomen modernog doba. Proučavanja istorije ljudskog društva sugerišu nam zaključak da su pitanja bezbednosti života i imovine među najstarijim problemima s kojima se čovek suočavao i nastojao da ih reši.

Tako privatna bezbednost, koja se danas iskazuje kao višeznačni i široko opsežni biznis i profesija sa specijalizacijama i sub-specijalizacijama, s brojem zaposlenih koji u mnogim zemljama premašuje broj zaposlenih u javnom/državnom sektoru, s finansijskim efektom koji u SAD-u recimo, iznosi 1% bruto nacionalnog dohotka, s projekcijom konstantnog rasta, ima svoje korene duboko u istoriji, sve do antičkih vremena.

Danas znamo da je privatna bezbednost nastala kao rezultat brojnih ideja, koncepata, istorijskih uslova, društvenih situacija, ličnih doprinosa brojnih individua i postalo temeljni i obavezni. Znanja o tome kako je privatna bezbednost nastala i kako se razvijala, kako je postala sastavni deo poslovanja, industrije i uopšte, organizacije društva, nisu samo tematski interesantna, već i rilično korisna za razumevanja naglog razvoja ovog sektora bezbednosti i njegove budućnosti.

PREISTORIJSKO I ISTORIJSKO DOBA

Arheološki nalazi i istorijska istraživanja pokazuju da je i najprimitivniji čovek vodio računa o bezbednosti i u granicama svojih mogućnosti, razvijao bezbednosne tehnike. Pećinski crteži i mnogi drugi materijalni istorijski spomenici, jasno pokazuju da su zaštita i poštovanje *društvenih normi* ili pravila ponašanja, bili nešto što je okupiralo pažnju prvobitnih ljudi i, u stvari, bili njihova potreba.

Zadovoljavajući te potrebe, od tada do danas, ljudi su zaštitu i socijalni red razvili do današnjih modernih sistema javne i privatne bezbednosti, koji su jasno definisani i strukturisani i na taj način razdvojeni, što nije bio slučaj u prošlosti kada su se često preplitali i mešali.

Potrebe čoveka u rodovskoj zajednici bile su bazične; potrebe za bezbednošću verovatno nisu prelazile prag potrebe za zaštitom od pljački stoke, od noćnih napada divljih zveri, zaštitom sakupljenih plodova i svog mesta prebivališta.

Kako zakoni u današnjem smislu reči nisu postojali, poštovali su se plemenski običaji koji su podrazumevali i kažnjavanje onih koji su ih kršili, od strane poglavice plemena.

Obzirom da privatna bezbednost i javna bezbednost imaju iste korene, i da je do njihove diferencijacije došlo u relativno skorije vreme, a da je za razumevanje razvoja oba ova pola, neophodno poznavanje složenog koncepta zakona/zakovitosti, kratko ćemo se osvrnuti, primereno temi ovog rada, na razvoj zakona/zakonskih projekata.

Najraniji zakon je verovatno bio kombinacija plemenskih običaja i želja plemenskih poglavica. Prenosio se s usta na usta (nije bio pisan ili sastavljan kao što je danas) i njegove sankcije, čije je primene verovatno nadgledao poglavica plemena ili čitavo pleme, bile su prvenstveno lične; to jest, napravljene da zadovolje oštećenu stranu.

Najraniji dokaz bilo kakvog pisanog zakona se ne pojavljuje do oko 2000. p. n. e. Tada je Hamurabi, kralj Vavilona, sastavio jedan zakonik koji se bavio ponašanjem pojedinaca jednih prema drugima, kao i njihovim obavezama prema društvu u celini.

Hamurabijev zakonik je napismeno razložio davno ustanovljene običaje koji su se ticali međuljudskih i odnosa u okviru grupe, definisao neprihvatljivo ponašanje, i odredio globu i kaznu za kršenja. Kazne su, većinom, odražavale drevnu filozofiju oko za oko; u mnogim slučajevima je krivac trpeo kaznu sličnu povredi ili nepravdi nanetoj žrtvi.

Stari zavet je pun zakona koji se odnose na međuljudske i odnose u okviru grupe. Zakoni koji su se odnosili na imovinu, nasledstvo, robove, krivične prekršaje (krađu, ubistvo i prostituciju, između ostalih) mogu se naći u svim delovima Starog zaveta.

Sledeći značajan pomak u hronologiji razvoja zakona i zaštite života i imovine zbio se oko 600-500 p. n. e. kad su rani grčki gradovi-države razvili sisteme za čuvanje puteva i ostalih strateških delova svojih gradova, uključujući i zaštitu svojih vladara.

Rimsko carstvo (100 p. n. e. – 500 n. e.)

Značajni događaji vezani za razvoj zakona, obezbeđenja i primene zakona, vezani su za razvoj rimskog carstva. Pojavilo se *Dvanaest*

tablica, koje su pokrivala širok dijapazon postojećeg tela rimskog zakona. Avgust (63 p. n. e. – 14 n. e.), car Rima, formirao je jednu vojnu jedinicu poznatu kao *kohorta* da štiti grad. Članovi kohorte su bili poznati kao *pretorijanci* i danas, istorijski čuvenu *pretorijansku gardu* mnogi istoričari smatraju prvom policijom, iako su njeni članovi bili u službi vojske. Kasnije u svojoj vladavini, Avgust je formirao *Vigiliju Rima*; njeni članovi su bili slobodni građani čiji je zadatak bio da kontrolišu vatre i da pomažu u kontrolisanju kriminala i gušenju nereda.

Možda najznačajniji rimski doprinos desio se pod vizantijskim carem Justinijanom (483 – 565 n. e.), koji je sazeo rimski zakon u prvu knjigu zakona koju je svet video, poznatu kao *Corpas Juris Civilis* (Telo građanskog zakona). Tako smo, došavši do kraja rimskog doba, videli kako su se plemenski običaji i božanski sudovi razvili u pisane zakone, standardizovane kazne i početke takvih koncepata kakvi su dokaz krivice i pravedna suđenja.

Anglo-saksonski period (500 – 1066 n. e.)

Engleska, odakle je potekla osnova današnjeg američkog zakonodavstva, bila je zemlja nestabilnosti i zbrke od 500 n. e. do kasnih 800-ih. Neuspeh rimskog osvajanja Engleske prouzrokovao je nekoliko stotina godina previranja, besciljnosti i opšteg nedostatka smera i snažnog vođstva u Engleskoj.

Tek za vreme Kralja Alfreda (872 – 901), primećujemo početke razvoja zakona u Engleskoj koji će se nastaviti i konačno izmeniti i uticati na celokupno telo zakonskih koncepata u svetu u to vreme. Alfredov uticaj je dvostruko značajan: Ustanovio je koncept *Kraljevog mira* (tj., široko rasprostranjeno neograničeno privatno ratovanje između različitih delova engleskog kraljevstva nije bilo u skladu s Alfredovom zamisli očuvanja mira u celokupnoj Engleskoj i nije više bilo tolerisano) i ustanovio je novi kodeks zakona koji je postavio standardizovane oblike kažnjavanja uključujući određene kazne za pojedine prekršaje.

Anglo-saksonski period je takođe doživeo uvođenje mnogih običaja i postupaka u bavljenju zaštitom građanstva koji su prepoznatljiviji kao preteče današnjih metoda. Na primer: sprečavanje zločina i primena zakona bila je obaveza zajednice, stoga, kad god se prekršaj

dogodio dizala se *hajka* i od svake osobe se očekivalo da pomogne u privođenju krivca. Izraz *hajka* se čuje i danas i koncepti građanskog hapšenja i *društvene potere*, koji su prvi put primećeni u ovom periodu, su veoma živi i još uvek u upotrebi danas.

Takođe, tokom ovog perioda, englesko kraljevstvo počelo je da se administrativno politički reformiše, odnosno decentralizuje. Jedna od većih geografskih pod-oblasti zvala se grofovija, i njom je upravljala imenovana osoba s titulom *grofa*. Manjim pod-oblastima, *stotinama*, upravljale su osobe znane kao glavari (*rieve* - upravitelj, glavari) okruga (*shire*- okrug).

Kralj je uskoro imenovao jednu osobu da preuzme opštu kontrolu nad okrugom; ta osoba se zvala *Šerif* (*shire – rieve*), koji naziv se održao do današnjih dana u SAD. Šerif je bio odgovoran za skupljanje poreza, primenu zakona i služio je kao jedan od zastupnika kralja. Tokom ovog perioda, pronalazimo i prve primitivne oblike sudstva. Zemljoposednici i kraljevski zvaničnici su se sretali s vremena na vreme kako bi obavili poslove vezane za *grofoviju* ili *stotinu*, u koje je spadalo rešavanje zakonskih tužbi i krivičnih žalbi. Zasedajući o ovim slučajevima, zvaničnici su postali poznati kao sudovi i svaki je imao sopstvenu nadležnost u zavisnosti od sastava i prebivališta svojih članova.

Za osobe optužene za neki krivično delo, krivica ili nevinost su bile određivane ili *kušnjom* ili *zakletvom*, od kojih nijedna nije nimalo polagala na činjenice, već se pre oslanjala na neku spoljašnju i posledičnu manifestaciju božanskog pokazatelja krivice.

Kušnja je imala mnogo oblika. Od optuženog se moglo, na primer, zahtevati da nosi užareno ugljevlje do neke udaljenosti. Ako bi mu šake zacelile od opekotina u okviru određenog vremena, to je bio znak od Boga da je nevin; u suprotnom, ako mu šake ne bi zacelile, bio je kriv.

Suđenje zakletvom se u osnovi sastojalo od dovodenja potrebnog broja *Kompurgatora* da svedoče o istinitosti ili nevinosti optuženika. Kako se i moglo očekivati, što je viši bio rang ili položaj *Kompurgatora* to je veći uticaj imala njihova zakletva. Kompurgatori su u osnovi bili svedoci o ličnosti; nije bilo potrebno da išta znaju o konkretnim događajima.

Dok se smrtna kazna sprovodila povremeno, žigosanje, sakaćenje i novčane kazne su bile uobičajeniji oblici kažnjavanja. Novčane kazne su bile gradirane: niske za sitne prekršaje i/ili osobe nižeg položaja i višeg iznosa za ozbiljnije prekršaje ili osobe višeg položaja ili staleža.

Anglo-saksonski period se može, imajući u vidu zakon i pravdu, okarakterisati kao jedan period kada je preovlađivao zakon lične osvete, i gde je Mojsijev biblijski zakon, koji je neki zločin smatrao prvenstveno prekršajem protiv individue pre nego protiv društva kao celine – bio u potpunosti prihvaćen. Tako, osoba koja je pretrpela nepravdu od strane druge mogla je da traži sopstveno zadovoljenje; ako bi neka osoba bila ubijena ili onesposobljena, postajalo je dužnost (i pravo) njenog klana ili sela da zahteva zadovoljenje na isti način od prestupnika.

Srednji vek (1066 – 1500 n. e.)

Srednji vek počinje uspešnom (i poslednjom u istoriji) invazijom na Englesku Viljema Osvajača i njegovim stupanjem na presto na Božić 1066, a završava se početkom savremenog doba, na kraju vladavine Henrija VII (1485 – 1509) – prvog iz dinastije Tjudora. Tokom ovog perioda primećujemo razvoj mnogih koncepata zakona, pravde i zakonskih principa, koji u izvesnom smislu čine podlogu savremenog zapadnog pravosudnog sistema.

Normanski period (1066 – 1199)

Jedan od osnovnih ishoda normanskog osvajanja bilo je utemeljivanje feudalizma u Engleskoj. Feudalizam je, između ostalog, jedan recipročni i ugovorni odnos između gospodara (posednika lena ili zemljišta) i vazala ili zakupca. Obe strane su imale prava i obaveze, od kojih je jedna vazalova bila da se javlja u gospodarov sud i pomaže gospodaru u deljenju pravde.

Mora se takođe istaći da su za vreme ovog perioda postojale dve odvojene zakonske nadležnosti: gospodarskih sudova i crkvenih sudova. Crkva je imala složen zakonik (crkveni zakon) koji je uređivao život sveštenstva i u određenoj meri neke aspekte svetovnog života. Gospodarski sudovi su imali nadležnost nad stvarima koje se nisu ticale

crkve, mada su česti bili sporovi oko toga ko nad čime ima nadležnost. Normansko osvajanje je proizvelo tri veoma važne posledice na razvitak Engleske, i sva tri su uticala na pravni sistem;

- Pojava feudalizma.
- Centralizacija vlasti, i
- Reorganizacija crkve.

Neke od neposrednih posledica vladavine Viljema Osvajača na pravosuđe su bile:

- Formiranje *curia regis*, ili kraljevog suda.
- Postavljanje putujućih sudija.

Kraljevi sudovi su imali nadležnost nad važnijim stvarima i ozbiljnim prekršajima kao što su ubistvo ili pljačka. Kraljevi sudovi su uglavnom zasedali, sledili sopstvene presedane, razvijali jednoobrazne procedure, i mahom bili manje pristrasni od lokalnih sudova.

Zbog toga su postali su prilično popularni kod građanstva. Zato što su *curia regis* pratili Kralja na njegovim stalnim putovanjima, bilo je teško budućim parničarima da znaju mesto gde određeni sud trenutno zaseda. Da bi rešio ovaj problem, Kralj je često slao članove *curia regis* u različite delove zemlje da predsedavaju. Ove sudije su postale poznate kao putujuće sudije.

Kraj normanskog perioda je video Henrija II (1154 – 1189) na prestolu. Za vreme vladavine Henrija II napisan je traktat o engleskom zakonu, i možemo videti razvoj diferencijacije različitih nivoa zločina i prvo razlikovanje krivičnih dela i prekršaja. Ostale bitne promene pod Henrijem II su uključivale:

- Široko proširenu nadležnost kraljevog suda.
- Uvećanje krivične nadležnosti kraljevog suda.
- Proširenje nalogodavnog procesa kako bi se osiguralo da svaki slobodan čovek koji ima nešto pred kraljevim sudom bude saslušan.
- Uvećanje broja putujućih sudija.

- Beleženje sudskih odluka i korišćenje prethodnih odluka kao presedana za buduća zasedanja, te ustanovljavanje jednog tela opšteg zakona i princip *stare decisis* (držati se donesenih presuda i potvrditi presedan).

Poslednje, i ujedno najznačajnije, je bilo uvođenje preteče sistema porote kao standardnog dela procedure kraljevog suda. U stvari, u slučajevima koji su se ticali vlasništva zemljišta, slobodan čovek je imao apsolutno pravo na suđenje pred porotom. U isto vreme, donošenje presuda putem zakletve je ukinuto. Iz ovih razloga, Henriju II se uglavnom pripisuje postavljanje temelja savremenom sistemu suđenja s porotom.

Post-normanski period (1200 – 1500)

Godina 1215. je možda bila apogej Srednjeg veka u razvoju savremenih zakonskih koncepata. U ovoj godini:

Laternski koncil je ukinuo suđenje kušnjom.

Kralj Džon je objavio *Magnu Kartu Libertatem*, što ne samo da je prouzrokovalo značajne promene u odnosu krune (države) prema narodu u oblasti 'poreske politike' i primene kraljevske moći, već što je i važnije u oblasti primene pravde. Magna Karta je sadržavala jezik koji je sličan i u osnovi petog amandmana Ustava SAD-a, koji obezbeđuje da ni jedna osoba neće biti lišena života, slobode ili imovine, bez propisanog zakonskog postupka. Što je podjednako važno, Magna Karta je podrazumevala da Kralj nije iznad zakona i obezbeđivala načine za ispravljanje kraljevskih nepravdi.

Edvarda I (1272 – 1307), plodnog zakonodavca u oblastima zakona, istorija je upamtila kao engleskog Justinijana. Među njegovim dostignućima su bila:

- Pisanje Drugog statuta Vinčestera koji je: [1] Ustanovio praksu da o pravnim sporovima odlučuju sudovi dok su činjenična pitanja prepuštena odlukama porota. [2] Započeo učestvovanje građana u sprečavanju zločina zahtevajući da se digne hajka kad god bi neki zločin bio počinjen u prisustvu građana. [3] Ustanovio princip da nepoznavanje zakona nije opravdanje. [4] Ustanovio koncept

uporne potere. [5] Zabranio strancima da se smucaju okolo noću – preteča današnjih zakona o skitničanju i zadržavanju. [6] Ustanovio sistem *stražarenja i čuvanja* koji je zahtevao da noćni čuvari ili pomoćnici šerifa izabrani iz redova građanstva održavaju red i sprečavaju kriminal. [7] Regulisao prostituciju u gradovima. [8] Obezbedio čista područja uz puteve kako bi sprečio i obeshrabrio kriminalce i drumske razbojнике da se tamo skrivaju i čine zločine nad putnicima. [9] Zahtevao od muških građana da se naoružaju najbolje što njihov socijalni položaj dozvoljava.

- Proširio i formalizovao sudski sistem i lokalne obaveze za primenu pravde.
- Naredio slobodne izbore; zabranio sudijama da dozvoljavaju da se korumpirane tužbe sprovode u sudu.

Pod Edvardom II (1327 – 77), vidimo imenovanje mirovnih sudija i prvu upotrebu patologa da ispitaju neobjašnjene smrti. Edvard III je takođe objavio Statute o izdaji, po kojima je pružanje pomoći ili utehe državnim neprijateljima izdaja; krivotvorenje državne valute je proglašeno činom izdaje.

Srednji vek se završio vladavinom Ričarda III (1483 – 85) i stupanjem na presto prvog iz dinastije Tjudor, Henrija VII (1485 – 1509). Iz gore pomenutog, sasvim je razumno zaključiti da je Srednji vek zasenio sve druge ere po broju revolucionarnih i značajnih pomaka u razvoju zakonskih koncepata koji su preživeli do savremenog doba.

Savremeno doba (1500 – danas)

1500-te. Vladavina Henrija VII (1485 – 1509) bila je obeležena društvenim previranjima i pojavom nove trgovačke ili srednje klase u Engleskoj koja se bogatila kako na račun niže, tako i na račun više klase. Henrijev nadimak *Veliki policajac* je proistekao iz njegovog velikog truda da Engleskoj povрати red i zakon kad je bila ugrožena društvenim nemirima i ustancima. Henri je shvatio da su suđenja postala korumpirana i da je preovladavalo krivokletstvo. Osnovao je Sud "zvezdane komore", koji je zasedao bez porote i stoga bio manje podložan korupciji; sud je obavljao svoj posao pod Henrijem (iako je kasnije bio podvrgnut kraljevskoj zloupotrebi pod Čarlsom I) i na kraju

njegove vladavine u Engleskoj je ponovo vladao mir; Kruna je konsolidovala moć; duh individualizma je cvetao i Renesansa je bila u punom zamahu.

1600-te. Promene u primeni pravde i novine u sistemu su usporile u sledećih par vekova. Tokom 1600-ih se razvila *privatna policija* koja je štitila imovinu trgovaca. Župska policija je formirana da zaštiti župe ili opštine u okviru grada. Noćne patrole su bile popularne u sprečavanju zločina i ranim upozorenjima na požar.

Vladavine Čarlsa I (1625 – 45), obeležava njegovo stalno sporenje s Parlamentom zbog njihovog odbijanja da mu obezbede njegovim potrebama prikladne fondove. Bes Čarlsa bio je usmeren na derogiranje Suda zvezdane komore i njegovo pretvaranje u jednu alatku kraljevske tiraniji. Zvezdana komora je naime, postala poznata po metodama *trećeg stepena*; biti optužen za neko krivično delo značilo je isto što i biti osuđen, a kazne su najčešće bile telesne.

Ipak, primoran od strane Parlamenta 1628., Čarls je morao da potpiše *Peticiju prava*, u kojoj su mnoge odredbe bile preformulacije Magne Karte. 1641, Čarls je bio primoran da potpuno ukine Zvezdanu komoru. Njegova tiranska vladavina je rezultirala građanskim ratom i odrublivanjem Čarlsove glave 1649.

Oliver Kromvel (1653 – 58) je preuzeo vlast nakon Čarlsovog pogubljenja i bio je poznat kao Gospodar zaštitnik, a ne kao Kralj. Kromvel je održavao red ratnim propisima i bio je konačno zamenjen Čarlsom II (1660 – 84). Pod Čarlsom II, Parlament, a ne kralj, je dobio moć da stvara nove zakone. 1679. je donet Akt Habeas Corpus, koji je zahtevao da zvaničnici policije dovedu optuženog pred sudiju da objasne zašto je zatvorenik u pritvoru.

Stalni rast trgovačkih ustanova i delatnosti, rezultiralo je po prvi put 1663. formiranjem jednog odreda plaćenih policajaca koji su noću štitili poslovne posede. Taj odred je postao poznat kao straža koja *razbija i trese*. U kasnim 1600-im takođe raste broj privatnih policija, u obliku trgovačke policije, župske policije, pristanišne policije, skladišne policije, itd. Takođe beležimo i prva raspisivanja *nagrada* kako bi se javnost namamila da prijavljuje znane prestupnike i učestvuje u kontrolisanju kriminala.

1600-te svedoče o veoma sličnim, u mnogim stvarima identičnim razvojnim procesima bezbednosnih delatnosti u Americi onima u Engleskoj. Šerifi i policajci su bili postavljani na dužnost kao predstavnici engleskog Kralja. Učestvovanje građana u sprovođenju zakona pridobilo je engleski oblik – noćne straže su postojale u Bostonu, Filadelfiji i Njujorku.

1700-te. 1700-te obeležene su porastom brige za prava pojedinca; pojedinci se više ne regrutuju u službu noćne straže. Umesto toga, kadar noćne straže se plaćao iz poreskih prihoda. Koncept da je neko krivično delo prekršaj protiv krune ili države (tj., društva u celini) pre nego lični prekršaj protiv pojedinca – žrtve, koji se postepeno razvijao od 1600-ih, sada biva dobro utemeljen. Pravnik i romanopisac Henri Filding, 1748. je bio imenovan sudijom za prekršaje za drugu oblast Londona, područje Vestminstera. 1750, Filding je objavio *Jednu analizu slučajeva nedavnog porasta broja pljački* – verovatno prvi sistematski zahvat u analizu stanja bezbednosti. Filding je preuzeo policijsku stanicu u Ulici Bau kao glavni sudija za prekršaje, i nastavio da značajno poboljšava londonsku policiju, uključujući i osnivanje prve jedinice neuniformisanih detektiva poznatih po imenu Trkači iz Ulice Bou – tako prozvanih jer su njeni članovi trčali do mesta zločina u nadi da će uhvatiti krivca.

1829. je opšte priznata kao godina stvarnog početka savremenog policijskog sistema. Ove godine je Ser Robert Pil, sekretar ministarstva unutrašnjih poslova engleske, proveo jedan predlog zakona kroz Parlament pod naslovom *Jedan akt za poboljšavanje policije unutar i u okolini prestonice*. Ovaj zakon je odobrio jednu novu policiju, uniformisanu i plaćenu za celo radno vreme, koja je brojala 1600 članova.

Ova obeležja, zajedno s drugim novim zamislima kao što su stroga ispitivanja pre zaposlenja, polu-vojna načela discipline, i doživotni mandat (u slučaju da su ustanovljeni standardi bili održani) su rezultirala porastom broja policije na preko 3200 ljudi u okviru sledeće tri godine.

Od istorijskog značaja je činjenica da je štab ove nove policije bio u jednoj skrajnutoj londonskoj uličici pod imenom Skotland Yard; i da je izraz *Bobi* koji je širom sveta poznat kao nadimak londonskih policajaca, rođen iz poštovanja prema Ser Robertu.

U SAD-u, čuveni nosioci zakona kakvi su bili Vajat Erp, Bet Masterson, Pet Geret, *Divlji Bil* Hikok, zajedno s tekasaškim Rendžerima, svi su stekli slavu na *Starom zapadu*, zbog ličnih metoda uvođenja zakona i reda na Divlji zapad.

Na istoku, gradovi su rasli i osnivali svoje više formalizovane policije. Prave policijske agencije, prateći Pilov primer, počele su da cvetaju u 1800-im. Policije su osnovane u Njujorku (1844), Čikagu (1850), Sinsinatiju (1852), Filadelfiji (1855) i Ditroitu (1865).

Na nacionalnom nivou, kriminal je takođe bio u porastu, pa je paralelno sa formiranjem policije, federalna vlada osnivala i istražiteljske agencije; Poštanska istražiteljska služba je osnovana 1828, ogranak za sprovođenje zakona Ministarstva finansija 1864. a 1902. je sa radom započeo ogranak Ministarstva unutrašnjih poslova SAD-a, koji je bio preteča FBI – koji je, u obliku u kakvom ga danas poznajemo, započeo s radom 1932. pod komandom Džej Edgara Huvera.

Između sredine i kraja 1880-ih, savremena privatna bezbednost doživljava svoje početke. Alan Pinkerton, koji je bio rođen u Škotskoj, emigrirao je u SAD nakon što je njegov otac, policajac, umro kad je Alan bio mali dečak. 1850, nakon što je četiri godine proveo kao zamenik šerifa u okrugu Kejn, u Ilinoisu, Pinkerton je imenovan zamenikom u okrugu Kuk (u Čikagu). Kasnije je postao specijalni agent Pošte SAD-a, a zatim prvi i jedini policijski detektiv Čikaga. Potom je napustio policiju da bi osnovao privatnu detektivsku agenciju, specijalizovanu za pružanje istražiteljskih i usluga obezbeđivanja za železnice i industrijske organizacije.

Pinkertonova reputacija *vrhunskog detektiva* donela mu je opštenarodni ugled. Za vreme građanskog rata, Pinkertonova agencija i njeni agenti su pružali Severu usluge prikupljanja obaveštajnih podataka i kontra-špijunaže i takođe pružali ličnu zaštitu predsedniku Linkolnu.

Nakon Građanskog rata, Pinkerton se vratio privatnim poslodavcima, i zbog relativno malog broja javnih agencija za sprovođenje zakona, u sprezi s ograničenjima nadležnosti, njegova je bila jedina potpuno privatna agencija s istinski nacionalnim karakterom.

Godine 1889, osnovana je kompanija Brinks Inc. u cilju zaštite svojine i isplate dohodaka. Vilijem Džej Berns, 1909. osniva privatnu detektivsku agenciju koja postaje istražni ogranak Američke bankarske asocijacije. Kompanije Pinkerton, Brinks i Berns su nastavile su da posluju do danas.

Uporedo s osnivanjem i rastom ove tri prve privatne kompanije u modernom smislu reči, razne železnice, koje su imale veliku političku moć, uticale su na državne zakonodavce da usvoje Železničke policijske akte, opunomoćavajući železnice da ustanove sopstvene snage bezbednosti s punim policijskim ovlašćenjima. Do 1914, bilo je aktivno preko 12.000 policijskih agenata železnice.

DRUGI SVETSKI RAT

Drugi svetski rat bio je pravi izvor i stimulans za savremenu industriju privatne bezbednosti. Privatna bezbednost se na neki način rodila u ratu, prošla kroz adolescenciju za vreme perioda Hladnog rata, i dostigla zrelost 1960-ih – i nastavlja da raste i napreduje, sve vreme se usavršavajući i rafinirajući.

Vojne službe u Drugom svetskom ratu su obučile hiljade ljudi za sprovođenje zakona (Vojnu policiju, Obalsku policiju, Odsek za istraživanje kriminala, itd.) i za različite službe špijunaže (Upravu strateških službi, Kancelariju pomorske obaveštajne službe, Kontraobaveštajni korpus, itd.). Istovremeno, FBI i Služba za imigraciju i naturalizaciju i ostale državne agencije (i njihovi pandani u ostalim savezničkim zemljama) su se širile kako bi predupredile opasnosti od sabotaža i špijunaže.

Uz to, hiljade drugih su obučavane kao pomoćna policija i čuvari postrojenja kako bi se pružila fizička sigurnost u domu i odbranili pogoni ratnih industrija. Do 1945, postojale su bukvalno hiljade poslovnica, postrojenja, fabrika, itd. vezanih poverljivim državnim ili vojnim ugovorima. Svakom od ovih postrojenja je bilo potrebno fizičko obezbeđenje, te je stvoren veliki kadar, obučen – bar u izvesnom stepenu – za obezbeđenje. Posle rata, ovaj veliki broj vojnih policajaca, obaveštajaca, pomoćnih policajaca i radnika iz obezbeđenja postrojenja, je stupio je u civilne bezbednosne službe s nadom da će svoja znanja iz rata moći da iskoristi na civilnom tržištu.

Hladni rat je proizveo stalnu potrebu za poverljivim odbrambenim poslovima i poverljivim ugovorima, što je bila zgodna prilika za angažovanje pomenutih civilnih bezbednosnih radnika. Uz to, masi novozaposlenih u delatnostima koje je direktno indukovao hladni rat, bile su potrebne sigurnosne propusnice, te se javila potreba za velikim brojem istražitelja koji je trebalo da provere njihovu prošlost, kako bi sigurnosne propusnice bile odobrene.

Kongresni komiteti i vladine agencije svih vrsta, započele su s ispitivanjem kako aspekata rata, tako i savremenih unutrašnjih političkih pitanja, zahtevajući za taj posao više stotina istražitelja. Tako, iako je sam rat izrodio masu kadrova obučenih obezbeđivanju i istrazi, posleratni period je bio taj koji im je pružio mogućnosti da svoja znanja upotrebe u civilnom svetu.

Do sredine 70-ih, najbolje raspoložive statistike su pokazivale da je preko 500,000 ljudi bilo zaposleno u privatnom obezbeđenju i da je ovaj broj prevazilazio broj onih zaposlenih u zvaničnoj policiji. Do 1985, broj osoba s poslovima privatnog obezbeđenja se procenjuje na 700,000 – premašujući broj onih u javnom sektoru za bar 100,000. Većina posmatrača se slaže da će rast u privatnoj bezbednosti nastaviti da brojčano nadmašuje javni sektor.

Dovoljno je prelistati neku od mnogobrojnih strukovnih ili profesionalnih publikacija posvećenih privatnoj bezbednosti da bi se stekla slika o dimenzijama rasta ove industrije. Proučavanje organizacija posvećenih profesiji privatne bezbednosti (i to je zaista postalo profesija) otkriva ujedno široko rasprostranjene primene te profesije i njenu raznolikost.

Organizacije variraju od onih s veoma širokom osnovom članstva (npr: Američno društvo za industrijsko obezbeđenje) do onih s prilično usko-specijalizovanim interesovanjima (npr: organizacije posvećene prevarama putem kreditnih kartica, bolničko obezbeđenje, obezbeđenje banaka, organizacije za zaštitu rukovodilaca multinacionalnih korporacija i anti-terorizam, itd.).

Prirodno, kad se razmatra raspon privatnog obezbeđenja i ekonomske implikacije toga, moramo takođe uzeti u obzir sve pomoćne funkcije koje prate aktivnog profesionalnog radnika obezbeđenja, kao što su centri za obučavanje, proizvođači opreme, izložbe i seminari, konsultanti,

posebni sektori u osiguravajućim kompanijama, službe za kontrolu zaštite i zdravlja na radu i dr.

Posleratni razvoj privatne bezbednosti u Evropi, posebno je interesantan, intenzivan i raznolik po delatnostima industrije privatne bezbednosti, no, to je tema narednih proučavanja.

LITERATURA:

- (1) SHEARING, C.D. AND STENING P.C. (1987a) *Private Policing*. Newbury Park, CA: Sage
- (2) SHEARING, C.D. AND STENING P.C. (1985) Police perception of private security. *Canadian Police College Journal* 9: 127-53
- (3) SOUTH, N. (1988) *Policing for Profit*. London: Sage
- (4) STENNING, P.C. (1989) Private police and public police: toward a redefinition of the police role. In D.J. Loree (ed.) *Future Issues in Policing: Symposium Proceedings*. Ottawa: Canadian Police College
- (5) STENNING, P.C. (1994) *Private policing- some recent myths, developments and trends*. Canberra: Australian Institute of Criminology

TOWARDS HISTORY OF PRIVATE SECURITY

In this article we tried to mark certain historical periods, important for recognizing early stages of private security activities and its development directions. Those early stages we searched in development of legislation processes in Western European countries, especially in England, which in literature, is considered as a cradle of modern private security industry. Modern processes of socialization of security function, gives us impression of closing historical circle in development of security- from individual/collective protection of life and property, via state-centered security performance, up to contemporary processes of socialization/individualization of security.

*KEY WORDS; private security / private security industry
/ legislatio / public security*